

STJEPO CASTRAPELLI:

NARODNA JE NOŠNJA ČUVARICA NARODNOSTI NAŠE.

Hrvatska renaissance-a nije doduše imala svjetskoga značenja, ali je narodu našem izbila iskru iz kamena, te užegla zublju svijetlu i toplu, zasnovala temelj, na kojem se mogla da podigne narodna kultura. „D a n i c a“ je bacila u hrvatski svijet mnogo svijetlih zraka, a lozinka: „Narod bez narodnosti, tijelo je bez kosti“, našim je preporoditeljima označivala istinski put za veliko djelo kulturnog razvoja.

Poglavito danas, u vijeku universalne kulture, ističe se narodnost kao trajna karakteristika naroda, po kojoj je svaki za se „udo svijeta, bus posebnog svoga cvijeta, u naroda silnoj smjesi“. Narod nije fikcija, niti je narodnost magla, koja će se raspasti, čim zagrije svijetlo kulture; narod je organizam, koji se radja, žive i umire kao svaki drugi organizam. To je utvrdila povjest uopće, a sociologija napose, — narodnost je oblik, u kojem se život naroda očituje u svom razvoju, dočim je narodna kultura sadržina toga oblika.

Narodi postaju, da anatomski rečem, diobom, pūpanjem i konjugacijom, te svaki nosi sobom nešto od svojih predja. Geografske pak prilike osobito na toj osnovci, tvore, pretvaraju i tako stvaraju narodnost i narodnu kulturu, te su narodi učinak zemljopisnog milieua; Englezi i drugi Evropejci postadoše Amerikancima u Americi, a žar helenskog sunca i zapjenušene litice egejskog arhipelaga, odnjihale su najidealniju kulturu, iz koje upija svježje i zdrave sokove današnja prosvjeta, a upijat će ih do vijeka.

Duševeno blago, što ga je uskrsnula i svojom živom energijom u duhu evandjelja oplodila i talijanska renaissance-a, uzdiglo se trajnim nastojanjem na stepen sveopće kulture sviju indoevropskih naroda; ova je postala zajedničkom duševnom imovinom, ali ne sviju naroda pojednako. Jedni je stvaraju, a drugijem ona užije luči. Iz naroda se izlučuju pojedinci, da na njezinim krilima uzrastu poletarci i onda svome narodu budu lučnoše. Ali samo onaj postaje svome narodu lučnoša, koji je u sebi sabrao i ustalio narodnost i kulturu naroda svoga, cjelovito narodno kulturno stanje, pa ga prama narodnom idealu svojim duhom prosvjećenim i osvjetlio i oplemenio, a djelima sveopće prosvjete oplodio i ojačao: samo će njegov

žar na okolinu biti i svijetao i topal, samo će njegovo djelo biti pravo djelo prosvijetljenja; njim će uvoditi narod svoj u kolo kulturnijeh, na njivu gospodnju, da nam narod „doda zrno svoje za velik ljudski rod“, za veliko djelo napretka, na kom rade svi narodi po naravi i po duhu svome.

U tom velikom djelu, što ga u sebi ima da izvrši najprije pojedinac, ističu se dva momenta: prvo, sabiranje i prosvijetljivanje narodne kulture, te oplemenjivanje narodnog karaktera; a drugo, asimilacija sveopće kulture. Tvorba jedinstvena, tvorba silna, narodni genij, koji postaje Sunce narodu svome, Sunce, koje svojim svijetlom i toplinom užije život na zemlji. A narod mora da spravlja tlo i gradju svome geniju svome Suncu; jer se geniji ne radjaju svaki dan ni svaki vijek; a to spravljanje sastoji najprije u tome, da narod čuva čistu i nepatvorenu narodnost i kulturu svoju. Mali narodi se lako odnarde, jer ih poplavi tudjinština, pa im se karakter raspline, te pjesnik ima pravo kad veli: „U velikim narodima geniju se gnjezdo vije“; jer ovi lako sačuvaju svoju nacionalnu originalnost, a ta divljaka krije u sebi najsilniju životnu energiju. I zato su Izraelci radjali proroke, jer su u Egiptu bili prezreni pastiri, u pustinji divljaci, a u domovini i u tudjini sužnji.

Medjutim ne može ni narod da ostane „u nizini ofkle vida nema“, jer je doba, u kojem živemo, i silno i bijesno: treba nam se dakle micat ili smicat. Uz čuvanje svoje narodnosti i svoje kulture, mora

da se ogleda i prihvati djela sveopće prosvjete, da svoj život olakša i osladi, ali valja da slijedi opomenu velikog učitelja, te da u tom poslu postupa kao pametan vrtlar, koji „od tudjih voćaka samo one mladice dobavlja, koje na narodna stabla procjepljena zdravo voće obećavaju“, a ne da „zaradi čaše tudje vode tudjoj poplavici sve plavnice otvori i u njoj se potopi“.

Nego biva obratno — i oni, te idu na put, kojim

će genij naroda da nastupi, i narod sam, upravo slijepo tuđoj poplavici sve grane otvaraju. Naša inteligencija upravo se otuđuje od naroda, i onaj te u narodu nikne, kad se od njega otrgne da se „školuje“ pa se doma vrati, naroda svoga niti pozna niti shvaća, a još manje narod njega. Prekinute sveze, dva svijeta koja se nepodnose. To biva dakako s toga, što prvo „školovanje“ nije ustalilo u mladiću narodnog karaktera ni narodne kulture, što to nije bio solidan temelj njegove prosvjete, što iz toga nije nikao kriterij za izbor kulturnog mliva i tkiva.

Borba za život pak, sili pojedince te mase da se hvataju drvlja i kamenja, jer tko ne ide s vremenom, vrijeme ga satire, pa mi vidimo kako narod prihvaća slijepo tuđe običaje, i one, koji će ga nacionalno ubiti, i one, koji mu moralno i materijalno život podgrizaju. Eno kako se bez milosrdja pobačuje, nagrdjuje i zanemaruje krasna naša narodna nošnja; kako se nehajno zapušća narodni kućni obrt, koji je bio i jest od tolikog moralnog i materijalnog značenja za narod i narodnost našu; eno lijepih naših običaja — sve ode ili će da ode... Mi se tješimo da nam narod više ne vjeruje ni u vukodlake ni u vještice, i držimo, da je to rezultat kulturnog napretka, a ne vidimo da je to posljedica razorenja narodnog duševnog svijeta, te da s vješticama i vukodlacima odoše bez traga iz narodne duše i svi zdravi i krasni elementi, motivi i pobude pučkog idealizma i vjekovne poezije, a, jao, ostade pustoš, praznina, u koju će da se uvuče hala.

I naš se narod tako civilizuje mjesto da bi se kulturno razvijao, i truje, jer pod korom što je civilizacija poput galvanoplastike na čovjeka navuče, ostaje još živinski čovjek, budući da civilizacija unapređuje ne krjepost i trajnu sreću, nego laž i časak radosti; te naš čovjek, među ostalim, počinje da živi s dana na dan, nesiguran sutrašnjega i ne mari za nj. Ovu tvrdnju potkrjepljuje život naših gradjana, varošana i primoraca; dok naši Zagorci žive kontinuiran život, oni rade na životu koji traje, rade za potomstvo, za one te nastaju...

Ova otrovna civilizacija, koja tako uništava narodnost i kulturu našu, čini prvi zamašan atentat na narodnu nošnju i djeluje nesvjesno.

„Bunte Farben“ fabrične tekstilne industrije, zamamljuju naše djevojčice, pa daj trave r s u, pregača je neugledna; crvenkapa, koja tako krasno pristaje vedru čelu i rumenim obrazima, uzmiče pred šeširom; struka i crvena kabanica služe za

prostirač uz ognjište, a izmijenili ih ubrusac, zagrtaci i gospodski kaputi, jer nema više golih junačkih grudi, na kojim se mrzne i topi. Varka da je cjenje; jer ako je narodno odijelo tri, četiri puta skuplje, zato traje cio čovječji vijek.

U toliko se pobačavanjem narodne nošnje otvaraju vrata svakom nenarodnom utjecaju, pa je netko dobro rekao, da je onaj te je prihvatio nenarodno odijelo već izgubio polovinu narodne duše. I doista je tako; to se jače osjeća nego bi se dalo opisati. Svaka ptica svome jatju, pa tko u selu dere nenarodno odijelo, a to je najčešće mladjarija što dodje iz svijeta, drži se višim od suseljana, koji nose narodno; priklanja se tuđinu regbi s potpunim povjerenjeme i stoji barem pod utjecajem njegovih manira, njegova vladanja. Došavši u grad ili u varoš lako se druži sa svijetom svake vele, pa mladost tako i nastrada. Š i r o g a ć je paralizovan, on ne može da i hoće u svako društvo, jer, druge gaće — drugi svijet, drugi duh. On se s toga i ljuti: široke gaće nijesu tako čašćene ni na putu ni na domu tuđjinskom, ni po uredima niti igdje među gospodom Tome je dosta kriva naša inteligencija, a ovakove prilike stvaraju pogubno raspoloženje i kvare narodnu dušu. Rekoh i ponavljam, da padanjem narodne nošnje pada i naš lijepi i korisni kućni obrt; žene su prije i prele i tkale, djevojke vezle i kitile, momci oputili i vrzli opanke, svijet se svakojako korisno i s estetskim uživanjem zabavljao. Već se počelo sve to zabačivati, a to je i naravno, jer kome bi prele i tkale, kad se tim danas svatovi ne darivaju! Zato su počeli i po selima „Singeri“ i „Pfaffi“, dapače seoske djevojke vole „makinju“ nego djerdan oko vrata. Ne čuje se više ni vitla ni žrvnja ni njihove pjesme popratnice, a kudjelje i vretena zadjeveni za gredama, tužno pričaju onom tko ih razumije.

Zato ako hoćemo s neumrlim pjesnikom „Putnika“, da nam narod „po svom vlastitom značaju k osobitom savršenstvu teži“, dužnost nam je prva i poglavita, da narodu sačuvamo njegovu nošnju a tijekom ćemo znatno narodnost i kulturu njegovu; kulturno će djelo biti olakšano. Naša je inteligencija dužna, da narodnoj nošnji i iskazuje pravedno uvažavanje; a škole, odgojišta i zavodi naši imali bi, u koliko je svakome od njih moguće, njegovati i unapređivati narodnu nošnju i narodni obrt, a uz njih i starinske naše lijepe običaje i narodnu umjetnost. Lijepi običaji čuvaju narodne krijeposti kao pepeo vatru. I budući će naraštaj imati kulturni utjecaj u narodu kojega današnji nema.